

УДК 373.6

АНАТОЛІЙ САМОДРИН

Кременчуцький інститут Дніпропетровського університету
імені Альфреда Нобеля

ІЛОНА БОБЕР

Кременчуцька гімназія № 5 імені Т. Г. Шевченка

**В.І. ВЕРНАДСЬКИЙ, А.С. МАКАРЕНКО,
В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ: ШЛЯХ ДО РОЗУМНОЇ ШКОЛИ**

Стаття торкається проблем досконалості системи освіти України, трансформації освітнього простору в нову якість – ноосферну, здатності школи ХХІ ст. забезпечувати відповідну соціальну свідомість і нову етику.

Ключові слова: освіта, профільне навчання, особистість, етика, ноосфера.

Актуальність теми. 12 березня 2013 року виповнюється 150 років від дня народження Володимира Івановича Вернадського. Його думки про перехід біосфери в стан, коли в її складі посередництвом homo sapiens утворюється ноосфера – сфера розуму, тобто, коли «освічене людство» стає наскрізним провідником мислительної енергії (на вершині: наукова думка – homo sapiens sapiens) стає своєрідним нейронним полем – мозком біосфери, набувають все більшої актуальності й прискіпливої уваги педагогів. Світ стрімко олюднюється і людина в нім стрімко освічується... А 13 березня 2013 року – 125 років від дня народження геніального педагога Антона Семеновича Макаренка – автора проєктивної педагогіки. Її людиномірний відтінок – людинознавство, особистість,

педагогіка серця – розробляє і втілює Василь Олександрович Сухомлинський, якому в 2013 році виповнюється лише 95 років, а світ вже сповна користується його досвідом.

Разом цих мислителів відмічаємо в історії як взаємообумовлене начало розумної школи ноосферної епохи з координатами: труд, творчість, капітал. Додамо – цих геніїв об'єднала Кременчуцька земля. В.І. Вернадський значних своїх успіхів досягне завдячуючи вивченню Кременчуччини (1890-1891 рр.), родовід А.С. Макаренка – з Кременчука (з Крюкова – правобережна стосовно Дніпра частина міста), В.О. Сухомлинський родом з с. Василівка Онуфріївського району Кіровоградської області, до останнього працював в с. Павлиш цього ж району (15 км від Кременчука) – територія Онуфріївського району належить до Кременчуцького біосферного регіону.

Нині, продовжуючи наукові традиції своїх геніальних попередників, Кременчуцький інститут Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля, отримавши згоду МОНМС України з упровадження Науково-навчального комплексу багаторівневої безперервної освіти «Профільна освіта регіону» в практику Кременчуччини (наказ МОНМС України № 1193 від 14.10.2011 р.), науково прагне діяти як системна ланка неперервної освіти «школа – ВНЗ – соціальний інститут» – освітній округ регіону. Його географія охоплює освітні заклади і установи Кременчука, Комсомольська, Кременчуцького, Глобинського, Козельщинського районів Полтавської області; Світловодська, Світловодського і Онуфріївського районів Кіровоградської області. До складу комплексу входять: ВНЗ I-III рівнів акредитації – 1, ВНЗ 1-2 рівнів акредитації – 3, ЗОШ – 20. Комплекс відкритий для нових його членів.

Ноосфера – охоплення біосфери людським розумом з метою забезпечення сталого розвитку планети – ойкумени. Розумна школа – ланка мислячої з посередництвом людини-педагога-учня природи. Без переносу поняття «ноосфера» в контекст психології навчання практичне застосування поняття «ноосфера» до педагогіки неможливе. І В.І. Вернадський, і А.С. Макаренко, і В.О. Сухомлинський як учителі – були насамперед психологами від Бога. Слідом за М.Ф. Федоровим (колективна справа) [23], академік В.І. Вернадський [5; 6], поряд з психологами В.М. Бехтеревим (безсмертя особистості) [3], Г.І. Челпановим (апріорна думка) та його учнем біологом М.Г. Холодним [24] (антропоцентризм в поєднанні з антропокозмизмом) та ін. через свої науково-світоглядні праці проводить червоною ниткою термін «особистість» і багаторазово (понад 110 разів) звертається до нього, встановлюючи «єдність людей як закон природи». Звідси для педагогіки ХХ століття а пріорі маємо ідею побудови колективного творчого труда не лише на політичному рівні (ідеологічне гасло), а на світоглядно-науковому: синхронізація процесу «особистість – соціум – природа».

Освітня філософія для ХХІ століття в контексті настання ноосфери визначає головну стратегію педагогічної діяльності: спрямування навчально-виховного процесу на формування духовного світу особистості, вивищення її честі й гідності; ствердження загальнолюдських цінностей для кожного індивіду, максимальне розкриття потенційних здібностей та можливостей кожної людини на благо піднесення планетарного людства...

Без проектування і планування (освітня мета, спосіб внесення знань до особистості) ноосфера не зможе ні сама цефалізуватися – «принцип Дж. Дана» – (цефалізація – від грец. «kerhale – голова» – утворювання голови, в соціології – очолювання, об'єднання розумом, володарювання), ні цефалізувати біосферу, тож головне нині для системи освіти – навчити сучасну людину управляти біоконституціями людей, управляти психічною енергією, мисленням в протиположному поведінковому. А відтак, школа повинна ставати проективно-цефалізованим началом – бути розумною в контексті розумного майбутнього. Розумність (школи, суспільства) – одержання продукту максимальної кількості та якості за мінімальний час (І.П. Підласий). Теоретик складних систем П.Г. Кузнецов уточнює задачу для нашого часу: 1) підвищення коефіцієнта корисної дії особистості, 2) підвищення коефіцієнта корисної дії соціуму, 3) селекціонування соціальних інститутів [17].

Чому саме цього – розумність школи – ми не «зо-всім» помічаємо у наших славетних педагогів (Макаренко, Сухомлинський), – того їх внеску педагогічне мислення, що надало інтелектуального поштовху прогресивним педагогам повсюдно взятися за формування інтелектуального капіталу в Європі, Китаї і не тільки?

За В.І. Вернадським, цефалізація ноосфери автоматично викличе цефалізацію біосфери в усьому обсязі (біосфера + ноосфера). Якщо біосфера – дійсно стає розумною системою (виробивши розумну людину), то людство ступає на дорогу найстрашнішої війни – не на життя, а на смерть – війни між людиною і біосферою, кінець якої відомий – перемога буде за біосферою. Якщо ми не згуртуємося єдиним трудом і не навчимося жити разом!

У геологічній історії біосфери перед людиною відкривається величезне майбутнє, якщо вона зрозуміє це і не буде вживати свій розум і свою працю для самознищення – потреба нового усвідомлення особистості в умовах побудови системи «людина – світ». Тож, альтернативи розумної школи не існує!

Ноосферна освіта охоплює інформаційний стан мислячої людини, орієнтована на створення загального синтезу (синтез синтезу), передбачає включення людської свідомості і людської діяльності в глобальний Універсум, вироблення духовного світу, духовної свободи до самореалізації, відповідальності за свої дії; нею наука із засобу технічного прогресу перетворюється в органічну частину соціального й культурного розвитку, що охоплює не лише ставлення людини до природи, а і її ставлення до інших людей і до самої себе; забезпечує такий стан мислення, при якому відбувається захоплення біосфери людським розумом з метою забезпечення сталого розвитку ойкумени.

За А.С. Макаренком, колективність людської діяльності виникає як прояв потреби свідомої взаємодії в умовах окремої особистості, а відтоді – розумної, в протигагу несвідомому – боротьба, ум, хитрість.

За В.О. Сухомлинським, гуманізм взаємин людей і колективу – діалектична єдність двох взаємопов'язаних сторін. Єдність, що постійно розвивається й удосконалюється. З одного боку, – відповідальність і піклування людини про людину й колектив, а з іншого – це пройняття діяльності всього колективу духом відповідальності за людей. Лише така гармонізація відносин між особою й суспільством, вважав Василь Олександрович, може створити «духовну спільність» між людьми в суспільстві. Не існує спеціальної «науки любові», є наука людяності, і той, хто опанував цю азбуку, підготовлений до благородних духовно-психологічних і морально-етичних відносин, тому справжню гуманність педагогіки він розглянув як збереження радості, щастя, на які має право кожна дитина, а справжнє гуманне виховання – як таке, в якому людина відчуває себе не тільки вихованцем, а відповідальним за долю інших людей, за життя колективу; його має здійснювати школа – святе місце гуманності, добра й правди, де має панувати увага до людської гідності, взаємна довіра [19, с. 267-274].

На основі колективно розподіленої людської взаємодії (свідомість, совість, розум) збудована вся велич (дух) історичних явищ, етика і релігійність, безсмертя особистості... Будівничий – школа гуманності, добра й правди.

У контексті обраної теми автором аналізувались роботи вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема: Ф. Бекона, М.О. Бердяєва, В.М. Бехтерева, В.І. Вернадського, Г. Вунша, І.В. Гете, М.С. Грушевського, І.А. Зязюна, О.О. Ігнатенка, В.Р. Ільченко, Є.О. Клімова, О.П. Ковальова, П.О. Кропоткіна, П.Г. Кузнецова, О.Ф. Лосєва, А.С. Макаренка, М.М. Мойсєєва, Ф.Т. Моргуна, Г.С. Сковороди, В.С. Соловйова, В.О. Сухомлинського, Ж.-П. Тейяр де Шардена, М.Ф. Федорова та ін. [1; 2; 3; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 13; 14; 15; 16; 17; 20; 21; 22; 23; 24; 25]. У статті стисло подані авторські роздуми з означеної проблеми і окремі висновки [18].

Мета статті: подальша актуалізація проблеми становлення ноосфери в світлі педагогічної науки, вшанування геніальної постаті філософа і вченого В.І. Вернадського (1863-1945) в зв'язку з ювілейною датою – саме йому віддаємо належне в цілокладанні ноосферної освіти, вшанування педагога світу (рішення ЮНЕСКО, 1988) А.С. Макаренка (1888-1939) – визначив спосіб педагогічного мислення у ХХ столітті поряд з Дж. Дьюї, Г. Кершенштейнером, М. Монтесорі, вшанування В.О. Сухомлинського (1918-1970) у зв'язку з 95-літтям та його педагогічним спадком ноосферного рівня.

Через призму вчення В.І. Вернадського, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського долучимося до сьогодення освіти України і її перспективи...

Основна частина. Організм має справу з середовищем, до якого він є не тільки пристосованим, але й середовище є пристосованим до організму. Енергія організму синхронізована з Космосом, виходить з космосу і туди ж повертається, за виключенням залишеного «реверсного сліду» (артефакт, знак). Єдність людини і природи зумовлює її сутнісні рушійні сили – пізнавальний інтерес, талант. Саме цим навігатором повинна скеровуватися сучасна етика.

Сьогодні відбувається процес змикання історії з біологічними науками, формується культурологічне мислення. На кожному кроці починає виявлятися біологічна основа історичного процесу, з часом все яскравіше висувається спільність закономірностей для різних проявів знання – історичних і біологічних наук, забезпечуючи принцип єдності усіх людей як закон природи (за В.І. Вернадським). Освіті належить втілювати це правило як завдання для розуму – космічного прояву еволюціонуючої матерії в складі біосфери. Основа втілення – душа, її просторовість, протяжність, профільність. Профільність – вираження досконалості органічного світу: паралельність перетинів (дифузія) синхронізмів і діахронізмів Світу і світу Людини, що народжується Природою, виховується Школою, формується Вчителем і присвоюється Особистістю. Профільність – спектр органічної енергії (трофізм), синтезованої в актові дії, спрямованої як користь – в цьому її доцільність, є проявом особистісної дії, індивідуального стилю, засобом особистісного, індивідуального виміру, переживанням протяжності часу – звідси походить увесь спектр профілю і морфологія його «символу». Вище проголошене змушує стверджувати, що профільність має «свою одиницю часу», своє учіння. У синергетиці профільність є процесом самоскладання – когерентне хвильове енергетичне узгодження конгруентним способом альтернатив в синергійній фрактальності як добудові нового взаємосхожим образом, що розгортається, будуючи простір-час для цілей поліморфізму і синхронізму як «ситуативну домінанту» – властивість переважаючу (домінуючу) лише в даний момент [4; 5; 8; 10; 18].

Тому, не моди ради, а користі для і в силу потреб нашого часу, діє чіткий засновок, сформульований науковим авангардом людства на чолі з В.І. Вернадським, й стає на черзі дня для освітан як завдання забезпечення процесу виробництва «великих особистостей», встановлення природних законів їх появи, проектування систем, здатних генерувати творчу співпрацю соціуму на рівні свого часу. Екологічний імператив часу вимагає управління біосоціальною енергією – учінням як видом пізнавальної діяльності, спрямованістю на прискорення засвоєння соціального досвіду. Кордони сучасної моралі мають передбачати інтеграцію індивідуальної етики до соціальних задач людства і одночасно кооптацію зусиль людини як рух до (в руслі) єдиної культури людства на засадах взаємообумовленості освіти й економіки, нове усвідомлення людини, соціуму і природи. Лише на цій основі виникне справжня (щодо часу) демократія – піднесення соціуму до рівня знань свого часу за допомогою освіти – «аксіома Вернадського» (автор).

Живий організм школи, освіта в цілому гине, якщо цілеспрямовано і наполегливо прибирати з дороги життєві протиріччя, досягаючи очевидної ясності й простоти (лжешкола, лженаука). Зупинки розвитку школи не станеться, якщо на мету життя людина дивитиметься критично крізь складність біосфери і тих процесів, що, одночасно протидіючи між собою, протікають в ній (людині) і поблизу неї – у біосферному доквіллі.

В умовах інформаційно-технологічного суспільства XXI століття стають конкурентами системи освіти й будуть виживати ті, що діють не в супереч, а в згоді з природою, які розглядають людину геологічно: як складову Природи – перетин антропоцентризму та антропокосмізму (за М.Г. Холодним) [24].

Насамперед такої єдності (школа – природа) шукали А.С. Макаренко – мрія розмістити свою школу-комуну на о. Хортиця і В.О. Сухомлинський – в супереч інструкціям виводив дітей у природу, в рідне доквілля.

Встановлено, що освіта рідного доквілля дотикає освіти регіону: поступово виражає увесь сукупний ряд культурних традицій території в напрямі взаємодії з іншими регіонами і субрегіональними утвореннями, а також конкуренцію з іншими регіонами за джерела життя. Тож, регіон і людина – гармонійно наближені системи: шукають одна одну...

Саме та нація, яка сьогодні зможе створити більш досконалу освітню систему для регіону, її людини і регіонального соціуму, забезпечуючи «коеволюцію людини і біосфери» як новий світогляд, стане істинним лідером XXI століття. Мусимо переконати школою, що нинішнє антропогенне навантаження на природу набуло катастрофічних розмірів і саме через це біосфера в особі людини (особово) має бути спрямована в стан ноосфери (особистісно). При цьому людині (а спершу – школі) належить змінити власну діяльність так, щоб це не виглядало стихійним впливом на природу (дитина в її складі), а мало конструктивний характер – на основі профільності: груповий освітній досвід синхронізовано особистісними варіантами освіти. Для цього слід модернізувати систему освіти регіону насамперед.

Регіон містить самоврядний механізм, елементи якого взаємозалежні й доповнені механізмом зовнішнього регулювання. Такі якості, як відносна відособленість, цілісність, комплексність, структурованість, підпорядкованість єдиної мети зв'язкам із зовнішнім середовищем і визначають регіон як складну соціальну систему, яку забезпечує освіта. Шлях до ноосфери регіону розпочинається не лише з освітніх програм, а й технологій навчання, що будуть здатними реалізувати людський ресурс – мислення. Щоб навчити сучасну людину управляти розвитком біосфери, необхідно сформувати ноосферне мислення – розумне ставлення до біосфери, а відтоді проєктивне, цілеспрямоване школою – культурне [10; 11; 15; 17]. Навчання ж стає стимулом і мотивом учіння, дієвим фактором життя тоді, коли обґрунтовує не лише наукові поняття й концентрує їх навколо законів, але і формує життєву енергію в напрямі головної ідеї «життя», терміни «життя, живе, природа» слід правильно (науково, а не спекулятивно, як нині, наприклад, «нежива природа», або слово «береза» – відповідає на питання «що?») внести для особистості. Для розумної школи актуальним є з начал виховувати сучасне мислення й новий світогляд для ноосферної людини як стан освіти, що забезпечує новий діалог людини і природи. Поряд розумна школа покликана системно забезпечувати гармонійний розвиток особистості у процесі профільного навчання (за науково визначеною траєкторією) й одночасно при цьому навчити людину свідомо діяти – разом: комуною, колективом, групою, соціумом.

Оскільки у земній матерії замкнута деяка величина елементарної свідомості, психічної енергії (в регіоналогії становить фактор антропотизації території), то для освіти існує завдання спрямувати людину в напрямі стійких траєкторій у біосфері. У свою чергу біосфера регіонально структурована, тому образ регіонального довкілля – життєвого світу особистості – стає інтегруючим фундаментом, який об'єднує соціоприродничу й частково технологічну та валеологічну освіту школярів засадами природничого, суспільного, етнічного, технологічного довкілля (В.Р. Льченко) [9; 18].

Вирішення штучно створених людством екологічних проблем без опори на моральну складову людського існування неможливе, оскільки інтелект, не наповнений, не пронизаний моральністю, моральними цінностями, здатний зруйнувати не тільки навколишній світ, а й самого себе [12].

Аналіз педагогічної спадщини теоретиків і практиків указує на правило – певний етичний імператив – сукупний педагогічний вплив з боку даної території (регіону), який необхідно враховувати при побудові системи навчання як принцип доброчинності для сукупної освітньої системи регіону (укладач – автор):

1. Земля – це вічний епос, що пишеться всіма поколіннями кращих талантів – сродників, це джерело невичерпного гуманізму. Життєве кредо вчителя – рух до захисту землі й природи.

2. Довкілля – середовище життя, з яким жива істота пов'язана обміном речовини, енергії, інформації. Необхідно навчити сучасну людину управляти розвитком біосфери, при цьому змінити власну діяльність так, щоб це не виглядало стихійним впливом на природу, а мало конструктивний характер.

3. Завдання школи – служити людині, відкривати в учнів своєї власної природної схильності до діяльності.

4. Навчання є стимулом і мотивом учіння, є дієвим фактором життя тоді, коли формує життєву енергію в напрямі головної ідеї «життя».

5. Учіння забезпечується впровадженням у навчання системи освітніх траєкторій – перспективних ліній у вихованні й розвитку як окремого індивіда, так і людського соціуму, що передбачає наявність знань, а також умінь, навичок і трудових орієнтацій.

6. Система освіти діє як інститут піднесення духовних сил особистості працюю на благо інших людей, де добро виховується добром, де панує принцип оберігання дитячого серця від болю й страждань, коли як найвища демократична цінність розглядається гордість, недоторканість особистої честі учня, його власна думка, його особистий погляд на все.

7. Життєві досягнення учнів зумовлюються напруженою працею саморозвитку власних здібностей впродовж усього життя з розв'язанням суперечностей хибної паралельності знання й реальності.

8. Процес соціалізації регіонально-об'єктивованого навчання здійснюється безперервно зусиллями освітньої системи регіону з метою формування нових соціальних відносин в епоху селекціонування соціальних інститутів [5; 7; 9; 10; 14; 16; 17; 20; 22].

Проблема загального формування особистісних якостей була центральною в практично-пошуковій діяльності А.С. Макаренка. Він довів, що суспільна значущість кожного окремого індивіда у структурі цілісної людської спільності визначається насамперед тим, наскільки він здатний плідно долучитися до суспільно-політичного життя та як він підготовлений своїм соціумом до цього процесу. Досвід колективності в житті є не тільки досвідом сусідства з іншими людьми, а й дуже складним досвідом доцільних колективних прямунь, серед яких найзначніше місце займають принципи розпорядження, обговорення, підпорядкування більшості, підпорядкування товариша товаришу, відповідальності й узгодженості (взаємодія: синхронно, діахронно, взаємодоповнено). Мета індивідуального виховання (сьогодні – в складі профільного) полягає у визначенні перспектив розвитку здібностей людини, формуванні її характеру, відповідальності за справу. Одна з проблем, яку постійно відстоював Антон Семенович у своїй педагогічній праці і яку аргументовано прогнозував на майбутнє, – це проблема основних цінностей навчання й виховання молоді, ключових компетенцій професіонала. Знання вихованця повинно прийти до вихователя не в процесі байдужого його вивчення, а тільки в процесі спільної з ним роботи як найбільш активної допомоги йому в досягненні поставленої мети (сродний труд – Г.С. Сковорода, педагогіка добра – І.А. Зязюн) [7; 20].

За А.С. Макаренком, педагогічна наука і практика постійно мають орієнтуватися на завтрашній день, прогнозувати і проектувати якості нової людини, випереджати суспільні запити на людську творчість. Свої міркування щодо цього він сконцентрував у змістовому наповненні авторської ідеї про «випереджаюче виховання», реалізація якого забезпечується через систему перспективних ліній у вихованні й розвитку окремого індивіда та людського соціуму. Сьогодні – профільно-диференційована школа, яка прагне системно забезпечувати гармонійний розвиток особистості й при цьому навчити людину свідомо діяти (відповідно, паралельно, гармонійно, споріднено). Система профільного навчання в умовах регіону передбачає розвиток особистості здійснювати, прагнучи побудувати індивідуальний профіль людини як опорну хвилю навчальним профілем – предметною хвилею, споріднено «посилити» новий образ (освітня мета) як здобуток особистості.

У процесі гармонізованого міжсередовищного навчання людина, пізнаючи геопростір, формує його відображення у власній свідомості для організації господарської діяльності на даній території. Наука в складі освіти допомагає їй власну діяльність спрямовувати в напрямі культурно-господарської еволюції, що призводить до становлення антропосфери регіону, а потім і регіональної клітини ноосфери, забезпеченої системою освіти. Вся навколишня дійсність становить область визначення, множина всіх образів відображення – образ образів (область зображення). Якщо в цих областях елементи попарно відповідні, то відображення є взаємодозначним. У природі існують ін'єктивні (нерівнопотужні) та біективні (рівнопотужні) відображення (Г. Вунш). Кожному елементу матерії іманентно притаманна властивість активності, що виявляється в спрямованості до самозбереження. Такою ж ознакою наділене й регіональне утворення за умови, коли регіональний соціум має точне відображення регіону як біосферної області. Поняття «інформації» є спільним як для живої, так і для «неживої» природи

[10; 11]. Для встановлення інформації про даний регіон, потрібно мати уяву про сусідів – оточуючі регіони, особливо – що стосується території, близької до кордонів регіону. Як наслідок, система освіти регіону прагне відібрати такий зміст освіти, який для її самозбереження і розвитку є значущим, дозволяє побудову управління, що забезпечує найбільш адекватну поведінку системи (адаптивне управління – Г.В. Єльнікова). У той же час, виживають ті системи, які містять внутрішні протиріччя і наділені «пам'яттю» про самозбереження. Відображенням є механізм, завдяки якому об'єкт перетворює зовнішні детермінуючі фактори в моменти власного самовизначення. Відображенню характерний каркас (структура) і процесуальний набір (система). Для особистості дискретність мисленого відображення визначає дискретність сприйняття, виокремлення окремих об'єктів на загальному фоні. У процесі діяльності суспільство «тисне на природне середовище, частково його перетворює і вводить в нього свою організацію – навантажує і перевантажує». Перевантаження середовища спричиняють накопичення певної інформації, що призводить до зворотного сигналу на удосконалення. У разі, коли система освіти діє поза системою «регіон», виникає внутрішня напруга між елементами системи – система освіти починає «шукати сама себе» як рух до спрощення. У випадку, коли ця система забезпечена достовірною інформацією про власний розвиток, спрощення відбувається природовідповідно, квазістабільно [10, с. 27-31].

У іншому випадку – спонтанно, стрибками, революційно. Олюднена навколишня природа суб'єктивується, «заховуючи в людину», в її ДНК-ову сутність довілля – красу, істину, добро. Цьому сприяє процес регіонально-об'єктивованої навчальної діяльності – відповідної етики. Границі чисто емпіричного пізнання обмежені неможливістю охоплення складних систем відповідним виміром та неможливістю проникнення при цьому в глибинну сутність явищ. Тоді настає час «педагогіки серця», діє «закон серця»...

А по цьому закону – розумну економіку побудує лише розумна школа з параметрами, перевіреними В.О. Сухомлинським і економіками світу: побудова навчально-виховного процесу на засадах етнізації та соціалізації життя дитини; інтеграція змісту освіти з опорою на краєзнавство; спрямованість навчального процесу на розвиток мислення учнів; демократизація та гуманізація взаємин між учителем і учнями; визнання науково-дослідної функції як визначальної у професійній діяльності вчителя [22].

На завершення. Особистість об'єктивується у своєму довіллі, олюднюючи як навколишню природу, так і природу власної душі. Соціумові, як і людині, дуже важко прикидатися іншим: на це витрачається надто багато енергії й часу, необхідних для більш важливіших справ. На подолання такого стану спрямована освітня функція країни, продуктивність якої для сучасного життя є недостатньою – Україну продовжують залишати фахівці, демографічна криза не вщухає. Сьогодні в Україні протікають часткові реформи, які не передбачають планування розвитку територій з урахуванням процесу модернізації системи освіти в умовах природних (біосферних) регіонів, реформа освіти в цьому напрямі запізнюється. Такий стан нівелює як саму ідею модернізації соціально-економічної системи (продуктивна діяльність), так і функцію школи – як вищої, так і середньої (продуктивна додіяльність).

Розумною й духовною людина стає тоді, коли є дієздатною вимірювати вплив власної діяльності на природну систему, коли починає інтенсивно мислити, аналізуючи, вибираючи мету. Проблему «мети» в епоху ноосфери, в яку ми стрімко входимо, мусить розв'язати науково організована освіта. Лише процеси, об'єднані метою, підлягають управлінню. Через запит на обсяг і глибину змісту освіти формується рівень предметного забезпечення, його тривалість та інтенсивність у межах спроектованого навчально-освітнього комплексу регіону.

Освіта розпочинається не з предмету, а з проблеми. Навчальний предмет повинен вирішувати сформульовану проблему «пошуку себе в складі діяльності соціуму» концентрично (термін Я.А. Коменського, В.О. Сухомлинського). При цьому професійному самовизначенню учнів мають сприяти: а) інтеграція освіти і навчання (предметної області), позанавчальної практики соціально-професійного самовизначення учнів; б) орієнтованість на створення навчально-освітніх комплексів (школа – ВНЗ – соціальний

інститут); в) реалізація принципу профільності навчання; д) забезпечення зустрічних зусиль учня і вчителя, ситуації успіху школяра у виборі профілю навчання. Доцільно ввести універсальний щодо кожного профілю предмет на зразок «Технологія професійного акме».

Упровадження знань з регіоналогії в освітню теорію і практику дозволяє констатувати розвиток регіональної системи освіти як наслідків порушення симетрії в антропотизованому геопросторі, що призводять до диференціації функцій діяльності людини (в тому числі – навчальна діяльність) й зумовлюють її профільність поряд із порушенням функціонування природного середовища. У свою чергу диференціація навчальної діяльності вимагає інтегрованої освіти для цілісності особистості. Використовуючи регіональні й глобальні мережі інформації можливо шляхом їх суміщення добувати відповідні стратегії розвитку, які слід використовувати в якості орієнтирів відбору змісту освіти та побудови освітньо-економічної перспективи.

Регіональний соціум потребує організації профілізованого навчально-освітнього простору, який в процесі розвитку на засадах впровадження системи профільного навчання введе його в стан стійкості, включивши механізми профільного навчання (учіння) в середній загальноосвітній школі для «цефалізації ноосфери» (школа) з переростанням в процес «цефалізації біосфери», – а для цього гостро постає проблема саме розумної школи, актуалізації ідей В.І. Вернадського, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського – і наших звитяг...

Список використаних джерел

1. Бэкон Ф. Сочинения; соч. [в 2 т.; испр. и доп.]; Сост., общ. ред. и вступ. статья А. Л. Субботина (Пер. Н. А. Федорова) / Френсис Бэкон. – М.: Мысль, 1977. – Т. 1. – 567 с. – Т. 2. – 575 с.
2. Бердяев Н. А. Человек и машина / Н. А. Бердяев // Вопросы философии. – 1989. – № 2. – С. 147–162.
3. Бехтерев В. М. Бессмертие человеческой личности как научная проблема / В. М. Бехтерев // Избр. труды по психологии личности; соч. [в 2-х т.]. Т. 1. «Психика и жизнь». – СПб.: Алетейя, 1999.
4. Буданов В. Г. Эпоха бифуркаций и синергетика образования // Московский синергетический форум : тезисы; под ред. А. В. Аршинова, Е. Н. Князевой / В. Г. Буданов. – М., 1996. – 42 с.
5. Вернадский В. И. Научная мысль как планетарное явление; [кн. 1] / В. И. Вернадский. – М.: Наука, 1977. – 191 с. (Размышление натуралиста; соч. в 2-х кн.).
6. Вернадский В. И. Начало и вечность жизни / В. И. Вернадский. – М.: Сов. Россия, 1989. – 704 с.
7. Зязюн І. А. Гуманістична стратегія теорії і практики навчального процесу / І. А. Зязюн // Рідна школа. – 2000. – № 8. – С. 8–11.
8. Игнатенко А. А. Стратегия Вернадского / А. А. Игнатенко. – Кременчуг: Альтернатива, 2002. – 191 с.
9. Ильченко В. Р. Образовательная модель «Логика природы» / В. Р. Ильченко, К. Ж. Гуз. – М.: Народное образование. – 2003. – 240 с.
10. Ковалев А. П. Педагогические системы: оценка текущего состояния и управления / А. П. Ковалев. – Харьков: ХГУ, 1990. – 156 с.
11. Ковалев А. П. Регионализация на современном этапе: элементы прошлого, настоящее, будущее / А. П. Ковалев // Региональні перспективи. – 2002. – С. 6–11.
12. Лозовой В.О. Етика : навч. посіб. / В.О. Лозовой М.І. Панов, О.А. Стасевська та ін.; за ред. проф. В.О. Лозового. – К: Юрінком Інтер, 2004. -224 с.
13. Лосев А. Ф. Философия. Мифология. Культура / А. Ф. Лосев. – М.: Политиздат, 1991. – 525 с.
14. Макаренко А. С. Соч. в 7 т. / А. С. Макаренко. – М., 1958.
15. Моисеев Н. Н. Человек и ноосфера / Н. Н. Моисеев. – М.: Молодая гвардия, 1990.–352 с.
16. Моргун Ф. Т. Керівники держав, не бійтеся бути святими / Ф. Т. Моргун. – Полтава : Полтав. літератор, 2003. – 246 с.
17. Побиск Георгиевич Кузнецов: Идеи и жизнь. – М.: Концепт, 1998. – 119 с.
18. Самодрин А. П. Формування навчально-освітнього простору регіону: [монографія] А. П. Самодрин. – Кременчук: ПП Щербатих, 2006. – 456 с.
19. Сисоєва С.О. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: навчальний посібник / С.О. Сисоєва, І.М. Соколова. – К: Центр навчальної літератури, 2003. – 308 с.
20. Сковорода Г. С. Твори; [у 2-х т.] / Григорій Сковорода. – К.: АТ «Обереги», 1994. – Т. 1. – 528 с. – Т. 2. – 480 с.

21. Соловьев В. С. Чтение о Богочеловечестве; (т. 2.) // Сочинения (в 2-х т.) / В. С. Соловьев. – М. : Мысль, 1989. – 824 с.
22. Сухомлинский В.А. Павлышская средняя школа / В.А. Сухомлинский. – М.: Просвещение, 1979. – 393 с.
23. Федоров Н. Ф. Философия общего дела / Н. Ф. Федоров. – М., 1913. – Т. 2.
24. Холодный Н.Г. Избранные труды / Н.Г. Холодный. – К. : Наукова думка, 1982. – 444 с.
25. Шарден Ж.-П. Тейяр де. Феномен человека / Тейяр де Шарден. – М.: Наука, 1987. – 240 с.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2013

Самодрин А.

Кременчугский институт Днепропетровского университета имени Альфреда Нобеля, Украина

Бобер И.

Кременчугская гимназия №5 имени Т.Г. Шевченко

V.I. VERNADSKY, A.S. MAKARENKO, W.A. SUCHOMLINSKI: ПУТЬ К РАЗУМНОЙ ШКОЛЕ

Статья касается проблем совершенства системы образования Украины, трансформации образовательного пространства в новое качество – ноосферное, способности школы XXI в. обеспечивать соответствующее социальное сознание и новую этику.

Ключевые слова: образование, профильное обучение, личность, этика, ноосфера.

Samodrin A.

Kremenchug Institute of Dnipropetrovsk University of Alfred Nobel, Ukraine

Bober I.

Kremenchug gymnasium № 5 of T. Shevchenko

V.I. VERNADSKY, A.S. MAKARENKO, W.A. SUCHOMLINSKI: PATH TO A SMART SCHOOL

The article is devoted to the issues of perfection of the Ukrainian education system, transformation of the educational space into new quality – the noospheric one, the ability of XXI century school to provide an appropriate social consciousness and a new ethic.

Keywords: education, pre-professional study, personality, ethics, noosphere.